

Liepājas Universitāte

PIEMARES ĻAUDIS UN LIKTENĪ

Rakstu krājums

2

Liepāja 2017

ISBN 978-9934-569-24-1

Piemares ļaudis un likteņi : rakstu krājums, Nr. 2. Atbildīgā redaktore Ieva Ozola. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2017. 249 lpp., ilustrācijas

Rakstu krājuma sagatavošanu un izdošanu finansē valsts pētījumu programmas „LETONIKA – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības” projekts „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā” un Liepājas Universitāte.

Redakcijas kolēģija

Ieva Ozola, Dr. philol., atbildīgā redaktore (Latvija)

Guntars Dreijers, Dr. philol. (Latvija)

Daļa Kiseļūnaite, Dr. habil. human. (Lietuva)

Ārija Kolosova, Dr. hist. (Latvija)

Regina Kvašīte, Dr. philol. (Lietuva)

Edgars Lāms, Dr. philol. (Latvija)

Liene Lauska, Dr. philol. (Austrija)

Vāka mākslinieks Uldis Baltutis

Visi rakstu krājumā „Piemares ļaudis un likteņi” publicētie raksti ir starptautiski anonīmi recenzēti. Rakstu kopsavilkumi svešvalodā publicēti autoru iesniegtajā redakcijā.

© Liepājas Universitāte, 2017

© rakstu autori, 2017

© Uldis Baltutis, vāka noformējums, 2017

Izdevējs

Liepājas Universitāte. Lielā iela 14, Liepāja LV-3401

Liepājas Universitātes izdevniecība LiePA. K. Valdemāra iela 4,

Liepāja LV-3401

Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0463

SATURS

IEVA OZOLA	
Piemarē no 17. līdz 21. gadsimtam	5
BENITA LAUMANE	
Piemares tematika Johana (Jāņa) Langija vārdnīcā	11
<i>Littoral Subject Matter in Johannes Langius's Dictionary</i>	29
DIĀNA LAIVENIECE	
Kristiāna Frīdriha Launica devums latviešu rakstpratībā 19. gadsimta pirmajā pusē	31
<i>Christian Friedrich Launitz and his contribution to Latvian literacy in the first half of the 19th century</i>	50
BRIGITA BUŠMANE	
Nīcas izloksnes teicēju devums novada vēsturei	53
<i>Contribution of informants from Nīca sub-dialect to regional history</i>	90
DAIGA STRAUPENIECE	
Latviešu valodas situācija Lietuvas pierobežā: anketēšanas rezultāti par Sventājas izloksni	93
<i>The Situation of Latvian Language in Lithuanian Boarder Area: Survey Results about the Sub-dialect of Sventāja</i>	103
ANITA HELVIGA	
Mirdzas Ķempes, Augusta Štrausa un Jēkaba Rūsiņa epistolārās liecības radošo personību atklāsmei	105
<i>Mirdza Ķempe's, Augusts Štrauss' and Jēkabs Rūsiņš's Epistolary Heritage as Material for Disclosing their Creative Personalities</i>	131
SIGITA IGNATJEVA	
Mirdza Ķempe – tulkotāja: <i>Salut au Monde!</i>	133
<i>Translator Mirdza Ķempe: Salut au Monde!</i>	147
ANDA KUDUMA	
Jānis Peters – Kurzemes dzejnieks	149
<i>Jānis Peters – poet of Kurzeme</i>	160

LEONIJA VUSA-MUNDECIEMA	
Raiņa un Zentas Mauriņas daiļrades kopējais sakņojums šodienas skatījumā	163
<i>Die gemeinsame Verwurzelung des schöpferischen Erbes von Rainis und Zenta Mauriņa aus heutiger Sicht .....</i>	187
AGRITA OZOLA	
Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss: īpaša kolekcija...	191
<i>Letters written on birch barks in Siberia: special collection....</i>	216
EVITA ĶUDA	
KARĪNA KRIEVIŅA	
Bārtas kultūrvēsturiskās personības:	
spēkavīrs Jānis Zauls (1906–1989)	217
<i>Heritage personalities of Bārta: strongman Jānis Zauls (1906–1989) .....</i>	237
NORA VILMANE	
Dabas motīvi izšuvumos. Gleznojošo dūrienu tehnika ...	239
<i>Nature motifs in embroideries: Technique of stitches a la painting .....</i>	248

PIEMARĒ NO 17. LĪDZ 21. GADSIMTAM

Rakstu krājuma „Piemares ļaudis un likteņi” 2. laidiens balstās Letonikas 6. kongresa Liepājas konferences (2015. gada 15. un 16. septembris) zinātniskajos lasījumos. Konferences vadmotīvs togad – Olafa Gūtmaņa dzejoļa „Lejaskurzeme” rindas:

*No paša lejasgala,
No Kāķišķiem, no Šuķenes, no Sikšņiem
Es brienu pāri purviem,
Pa kuitiem laužos, cauri brikšņiem [...]
Ar pīrmatnību piesūcies un māņiem,
Kad sasniegšu reiz cieto granšu krastu,
Es upurēšos vecai elku liepai,
Lai apskaidrību šajā jūklī rastu [...]
Līdz Liepienai vēl tikai dažī soļi,
Ko nolidot kā krauklim dumbtram pāri,
Kā ķierminam ko rāpus nolīst,
Un es jau būšu liepu zemes ārēs.
No Lejaskurzemes, no pašas lejas nācis
Līdz apskaidrībai seno zemi just,
Jau Bārtā, Bārtuvītē izmazgātas acis
Un liepas priekšā pārmests ugunskrusts.¹*

2015. gads bija nozīmīgām atcerēm bagāts: Raiņa un Aspazijas 150. dzimšanas diena, Nīcas un Bārtas mācītāja Johana (Jāņa) Langija 400. dzimšanas diena² ir tikai dažī no Latvijas kultūras vēstures vairāku gadsimtu pieturas punktiem, kam tika veltīti konferences dalībnieku ziņojumi un šī krājuma raksti.

---

¹ No dzejnieka Olafa Gūtmaņa arhīva manuskriptiem.

² Johana (Jāņa) Langija nozīmīgajai gadskārtai bija veltīta arī Liepājas Universitātes 20. starptautiskās zinātniskās konferences „Vārds un tā pētīšanas aspekti” (2015) diahroniskās un areālās valodniecības sekcija. Pēc tās izstrādātās publikācijas sk. izdevumā *Vārds un tā pētīšanas aspekti*, 20 (1). Liepāja : LiePA, 2016.

Liepājas Universitātes³ Kurzemes Humanitārā institūta vadošā pētniece Dr. habil. philol. **Benita Laumane** rakstā „Piemares tematika Johana (Jāņa) Langija vārdnīcā” vēlreiz apliecina, ka 17. gs. vārdnīcas nav materiāls tikai valodas vēstures pētījumiem. Vārdu krājums (vārdnīcā iekļautā leksika) un lietojuma piemēri no tautas valodas, folkloras, reliģiskajiem tekstiem raksturo arī pašu vārdnīcas veidotāju, viņa dzīves vidi un laikmetu. Balsfīdamās Langija latviski-vāciskās vārdnīcas manuskripta dotumos, B. Laumane aplūko vārdnīcas autora identitāti – dzimto pilsētu (Liepāja), dzīvesvietu (Lejaskurzeme, t. i., *piemare*), rakstura iezīmes –, kā arī Lejaskurzemes 17. gs. vidi, piem., iedzīvotāju nodarbošanos, etnisko sastāvu. Rakstā B. Laumane apspriež arī vairāku Langija minēto Lejaskurzemes vietvārdu, piem., *Grobiņa, Bārta, Tuosele, Vadaka*, etimoloģiju, raksturo izskaņu *-ītis* un *-ietis* lietojuma dinamiku latviešu valodā.

Arī dialektoloģijas ekspedīcijās iegūtie teksti nav vienīgi lingvistiskiem pētījumiem izmantojama izloknes stabilo un mainīgo iezīmju liecība. To pierāda LU Latviešu valodas institūta vadošās pētnieces Dr. habil. philol. **Brigīta Bušmanes** raksts „Nīcas izloknes teicēju devums novada vēsturei”, kurā atklāts, ko 20. gs. 60.–80. gados sistemātiski vāktie nīceniķu stāstījumi liecina par nodarbošanos, tradicionālo dzīvesveidu, kā teicēju tekstos atklājas cilvēku attiecības un paaudzēs sakņotās vērtības.

LiepU Kurzemes Humanitārā institūta pētniece Dr. philol. **Daiga Straupeniece**, turpinādama Būtiņģes un Sventājas latviešu identitātes pētījumus, rakstā „Latviešu valodas situācija Lietuvas pierobežā: anketēšanas rezultāti par Sventājas izloksti” novērtē triju sventājnieku paaudžu atbildes uz aptaujas jautājumiem un skaidro pārmaiņas ne tikai latviešu valodas, bet arī Latvijas plašsaziņas līdzekļu (laikrakstu, radio, televīzijas) lietošanā, dzimtas saikņu uzturēšanā.

Latviešu valodas mācību vēsturē retāk pieminētai personībai – Grobiņas un Saraiķu mācītājam Kristiānam Frīdriham

---

³ Turpmāk tekstā – LiepU.

Launicam – pievēršas LiepU Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes profesore Dr. paed. **Diāna Laiveniece**. Rakstā novērtēts Launica devums latviešu rakstpratībā 19. gs. pirmajā pusē, izceļot gan jauninājumus, gan 18. gs. iedibināto tradīciju turpinājumu.

Laikā starp diviem Letonikas kongresiem daudz paveikts reģionālajā literatūrpētniecībā: 2015. gada Liepājas konferences referātos pieteikti vairāki darbi, kas grāmatās un plašākās publikācijās tagad pieejami pētniekiem un interesentiem, bet daļa no tiem lasāmi arī šajā rakstu krājumā.

LiepU Kurzemes Humanitārā institūta pētniece Dr. philol. **Anita Helviga** 2015. gadā konferences klausītājus iepazīstināja ar ieceri izdot bārtenieka Jēkaba Rūsiņa dzejas izlasi. Tas paveikts: 2017. gada pavasarī grāmata „... atnāc, draugs, pretī man...”⁴ izdota un skaisti atvērta gan Bārtā, gan Liepājā. Izmantodama ne tikai publicētos, bet arī Bārtas muzejā uzkrātos Jēkaba Rūsiņa arhīva materiālus, A. Helviga šajā rakstu krājumā pēta vēstulu liecības par triju personību – Mirdzas Ķempes, Augusta Štrausa un Jēkaba Rūsiņa – radošo sadarbību un cilvēciskajām attiecībām. Jāatgādina: Kurzemes dzejnieku un Mirdzas Ķempes sadarbība jau 2013. gada konferencē „Piemares ļaudis un likteņi” aplūkota Andas Kudumas pētījumā „Mirdzas Ķempes *Kurzemes bataljons*: personības un likteņi”⁵.

LiepU Kurzemes Humanitārā institūta pētnieces Dr. philol. **Andas Kudumas** raksts „Jānis Peters – Kurzemes dzejnieks” papildina kolektīvā darba „Kurzemes rakstnieku silueti” (2016)⁶ pētījumu par Jāni Peteru. A. Kuduma aplūko Kurzemes tematiku – vietas, reālījas, notikumus, tēlus, noskaņas – Jāņa Petera dzejā, secinādama, ka ciešā saikne ar dzimto Kurzemi ne

---

⁴ **Rūsiņš, Jēkabs**. „... atnāc, draugs, pretī man ...”: dzejas izlase. Sastādītāja un priekšvārda autore Anita Helviga. Liepāja : LiePA, 2017.

⁵ **Kuduma, Anda**. Mirdzas Ķempes *Kurzemes bataljons*: personības un likteņi. *Piemares ļaudis un likteņi* : rakstu krājums, Nr. 1. Liepāja : LiePA, 2015, 9.–16. lpp.

⁶ *Kurzemes rakstnieku silueti* : rakstu krājums, 4. Zinātniskais redaktors Edgars Lāms. Liepāja : LiePA, 2016.

vienmēr izpaužas tiešos tēlos, bet pastarpināti tā jūtama visā dzejnieka radošajā un sabiedriskajā dzīvē.

LiepU Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes lektore Mg. philol. **Sigita Ignatjeva**, papildinādama Liepājas literatūrzinātnieku jau publicētos pētījumus par Mirdzu Ķempi⁷, šajā rakstu krājumā publicē labu pārskatu par dzejnieces devumu tulkošanā un atdzejošanā, kā arī novērtē liecības, kas atklāj M. Ķempes attieksmi pret tulkotajiem dažādu žanru tekstiem un to autoriem.

Vispārcilvēcisku vērtību saglabāšanai 21. gadsimta sabiedrībā veltīts kinorežisores **Leonijas Vusas-Mundeciemas** (Nevardarbīgo mediju veicināšanas apvienība Vācijā) raksts „Raiņa un Zentas Mauriņas daiļrades kopējais sakņojums šodienas skatījumā”.

Bārtas muzeja darbinieces **Evitas Ķudas** un LiepU Kurzemes Humanitārā institūta zinātniskās asistentes Mg. paed. **Karīnas Krieviņas** raksts „Bārtas kultūrvēsturiskās personības: spēkavīrs Jānis Zauls (1906–1989)” papildina Kurzemes Humanitārā institūta Bārtas ekspedīcijās iegūto materiālu pētījumus.⁸ J. Zaula dzīvesgājums raksturots ne tikai vienas bārtenieku dzimtas likteņu un Latvijai nozīmīgu 20. gs. notikumu kopsakarībās. Raksta autore uzsver personības vērtību sistēmas, pasaules uzskata veidošanos un tā noturību. Balstoties preses materiālos un laikabiedru atmiņās, atklāta arī J. Zaula izstrādātā treniņu metodika un centieni to popularizēt.

Tukuma muzeja direktore Mg. hist. **Agrita Ozola** rakstā „Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss: īpaša kolekcija” atklāj, kā šīs vēstules no vienkārša kultūrvēsturisku priekšmetu

---

⁷ Piem., **Kuduma, Anda**. Mirdza Ķempe: dubultportrets. *Kurzemes rakstnieku siluēti* : rakstu krājums, 3. Liepāja : LiePA, 2010, 8.–87. lpp.; **Kuduma, Anda**. Mirdzas Ķempes daiļrade marksistiskās literatūrkritikas skatījumā. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē* : rakstu krājums, Nr. 16. Liepāja : LiePA, 2011, 65.–73. lpp.; **Kuduma, Anda**. Mirdzas Ķempes *Kurzemes bataljons*: personības un likteņi. *Piemares ļaudis un likteņi* : rakstu krājums, Nr. 1. Liepāja : LiePA, 2015, 9.–16. lpp.

⁸ Sk. grāmatu *Bārtas dzīpari: valoda, kultūra, tradīcijas, ļaudis*. Atb. red. Edgars Lāms, Anita Helviga. Liepāja : LiePA, 2017.

kopuma Latvijas muzejos izaug par konceptuālu kolekciju ar simbolisku nozīmi un dod iespēju muzejiem šo kolekciju izmantot tautas kolektīvajā atmiņā izbalējušo stāstu atjaunošanai un uzturēšanai.

Arī LiepU Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes lektore Mg. paed. **Nora Vilmane** pētījumā par gleznojošo dūrienu tehnikas izmantojumu Liepājā atrastajos izšuvumos parāda, ka ikdienas vai reliģisku rituālu tekstīlijas liecina ne vien par izšuvēju prasmi, bet arī par kultūru mijiedarbi, dzimtu mantojumu, kā arī – mūsdienās – par radošumu mākslas darbu interpretācijā.

Letonikas kongresa Liepājas konferenču „Piemares ļaudis un likteņi” organizēšanā LiepU sadarbojas ar Liepājas muzeju, Liepājas Centrālo zinātnisko bibliotēku, Liepājas Kultūras pārvaldi. Pateicoties labajai sadarbībai, konference un mākslas izstādes notiek ne tikai LiepU auditorijās, bet arī bibliotēkā, muzejā, tā popularizējot Letonikas pētījumus.

Dr. philol. Ieva Ozola